MARTYNAS MAŽVYDAS NATIONAL LIBRARY OF LITHUANIA

Recenzijos / Reviews
OPEN ACCESS

Parlamento studijos / Parliamentary Studies
2026, Nr. 38, p. 112–114 / 2026, No. 38, pp. 112–114.

ISSN 1822-749X (Online)
DOI: https://doi.org/10.51740/PS.38.8

Kaip aptikti propagandą ir nustatyti jos poveikį

Rec.: Darius Plikynas, Virginijus Marcinkevičius, Ieva Rizgelienė, Vilma Zubaitienė, Gražina Korvel, Nerijus Maliukevičius, Paulius Zaranka. *Propagandos aptikimas ir poveikis informacinio karo kontekste*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2026. – 492 p.

Lauras Bielinis

Vytauto Didžiojo universitetas
Vytautas Magnus University
Lauras.Bielinis@gmail.com

Santrauka. Knygoje pateikiamas integruotas daugiadisciplinis požiūris į propagandos aptikimą ir jos poveikio nustatymą, apimantis informatiką ir informacines technologijas, socialinius mokslus ir kompiuterinę lingvistiką, siekiant analizuoti melagingas naujienas, propagandą ir dezinformaciją. Nuosekliai atskleidžiamas ne tik propagandos fenomenas, bet ir jos atpažinimo bei tinkamos reagavimo į propagandą ir jos neutralizavimo priemonės. Autoriai sukūrė metodiką ir atliko apklausą Latvijos bei Estijos erdvėse. Recenzuojamo darbo autoriai pritaiko algoritmus esminiams naratyvų tinklo akcentams atrasti (šiuo atveju tai yra nepasitikėjimas institucijomis). Apibendrinant naratyvų analizę teigiama, kad propagandos naratyvai priešiškame informaciniame diskurse funkcionuoja ne kaip pavieniai ir atsitiktiniai pasakojimai, bet kaip tarpusavyje susijusi ir hierarchiškai organizuota sistema, taigi socialinio poveikio aktualumas tampa išskirtinis ir reikalauja didesnio dėmesio matuojant ir modeliuojant veiksmus.

Reikšminiai žodžiai: propaganda, informacinis karas, dezinformacija, naratyvai.

How to Detect Propaganda and Determine Its Impact

Rev.: Darius Plikynas, Virginijus Marcinkevičius, Ieva Rizgelienė, Vilma Zubaitienė, Gražina Korvel, Nerijus Maliukevičius, Paulius Zaranka. *The Impact and Detection of Propaganda in the Context of Information Warfare,* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2026. – 492 p.

Abstract. The book presents an integrated, multidisciplinary approach to detect propaganda and assess its impact. Drawing on computer science and information technology, the social sciences and computational linguistics, its aim is to analyse fake news, propaganda, and disinformation. It systematically explores not only the phenomenon of propaganda but also the methods of recognising, responding, and neutralising it. The authors developed a methodology and conducted a survey in Latvia and Estonia. They applied algorithms to identify key aspects within the narrative network (in this particular case, the distrust of institutions). The summary of narrative analysis has shown that within a hostile information discourse, propaganda narratives function not as isolated and random stories but as an interconnected and hierarchically organised system. This way, the relevance of social impact becomes paramount and requires increased attention when measuring and modelling actions.

Keywords: propaganda, information warfare, disinformation, narratives.

Received: 03/09/2026. **Accepted:** 11/09/2026.
Copyright © 2026 Lauras Bielinis. Published by the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Kai kalbama apie propagandą, dažniausiai siekiama parodyti įvairius propagandos atvejus, variantus. Bandoma pateikti propagandos sąvokos atsiradimą ir jos raidą, o ypač jos turinio kaitą, kur iš pozityvaus bandymo supažindinti visuomenę su problema ar vertybių sistema propaganda virsta agresyvaus poveikio instrumentu. Tokių knygų ar straipsnių galima rasti labai daug. Lietuvių autoriai taip pat parašę nemažai įdomių knygų apie propagandos funkcionavimą, jos raiškos aspektus ir ypač, atsižvelgiant į šiandienos Ukrainos karo su Rusija situaciją, dominuojančią propagandinių srautų gausą[1]. Jos įdomios ir vertingos tiek pažintiniu, tiek ir praktiniu aspektu.

Tačiau ši knyga vertintina šiek tiek kitaip, nes, nors aprašomasis ar aiškinamasis aspektas joje egzistuoja ir galime atrasti daug įdomių įžvalgų, knyga svarbi tuo, kad joje „pateikiamas integruotas daugiadisciplinis požiūris, apimantis informatiką ir informacines technologijas, socialinius mokslus ir kompiuterinę lingvistiką, siekiant analizuoti melagingas naujienas, propagandą ir dezinformaciją“. Mes regime, kaip knygoje nuosekliai atskleidžiamas ne tik propagandos fenomenas, bet ir jos atpažinimo bei tinkamos reagavimo į propagandą ir jos neutralizavimo priemonės. Remiamasi pasaulinio lygio tyrimais, atsižvelgiama į Lietuvos ir kitų Baltijos šalių specifiką.

Autoriai sukūrė metodiką ir atliko apklausą Latvijos bei Estijos erdvėse. Autorių kolektyvo pateikti tyrimų modeliai derinami su informatikos inžinerijos metodais. Šie metodai yra taikomi tiriant propagandos naratyvus. Taigi autoriai pabandė įvertinti, kaip propagandinis naratyvas reiškiasi lietuvių kalbos tekstuose ir kaip jį galima atpažinti naudojant autorių sukurtus pateiktus algoritmus.

Šiuolaikiniame pasaulyje ima dominuoti kokybiškai nauja, socialinių tinklų algoritmais paremta, propagandos sistema. Informacinio karo atveju ši sistema diktuoja „žaidimo“ taisykles. Taigi dabar naujo, kitokio, nei įprasta, informacinio karo sąlygomis mums reikia suvokti naujas grėsmes ir naujus kariavimo instrumentus, skaitmenizuotus ir valdomus dirbtinio intelekto. Skaitmenizuoti informacinio karo instrumentai nepriklauso arba mažai priklauso nuo atskiro žmogaus / operatoriaus. Ši kariavimo sistema yra maksimaliai savarankiška ir pakankamai izoliuota nuo žmoniškojo veiksnio formuojant informacinę įtaką.

Deja, šiandien dažniausiai mes susiduriame su inertiška ir paviršiškai suprantama propaganda bei jos skaitmenizuotų instrumentų reikšmingumu. Turime konstatuoti, kad nepakankamai sumani propagandos kritika ir nepagrįstas informacijos ribojimas, atšaukimo (angl. *cancelling*) kultūra, cenzūra gali ne tik susilpninti Lietuvos ir Europos Sąjungos informacinį ir emocinį saugumą, bet ir paskatinti nenumatytas pasekmes: nacionalinį uždarumą, nepagrįstą kitų asmenų persekiojimą, nesubalansuotą suvaržymą, perdėtą sekimą ir kontrolę, dėl ko suvaržoma kultūrinė, ekonominė raida ir sukuriamos saugumo spragos. Pavyzdžiui, agresyvi Kremliaus propaganda suplakama su rusakalbių ukrainiečių galimybe įsitraukti į Lietuvos ir Europos Sąjungos kultūrą ar gąsdinimu baltarusių „litviniška“ tapatybe, ar tautinį tvarumą ir atsparumą suplakant su siauru ir uždaru nacionalizmu.

Neretai didelės investicijos į kovą su propaganda, dezinformacija stokoja kritinės refleksijos nepagrįstai plačiai vartojant sąvokas, vaizduojant nepagrįstas grėsmes ir taip sukuriant nepasitikėjimo, nerimo atmosferą visuomenėje, skatinant emigraciją ir stabdant reimigraciją ir taip ne didinant, o mažinant nacionalinį saugumą ir valstybės bei visuomenės pažangą ir modernizaciją.

Ši monografija yra bene pirma sisteminio požiūrio į naujas informacinio karo realijas knyga Lietuvoje. Joje labai aiškiai pabrėžiamas skaitmenizuotos įtakos pavojus ir pateikiami instrumentai, leidžiantys tuos pavojus atpažinti ir neutralizuoti. Knyga ypač svarbi Lietuvai tiek taikant jos idėjas – suprantant, atrandant ir kovojant su priešininko kuriamomis skaitmeninėmis propagandos mašinomis, tiek ir atskirų asmenų (Vyriausybės atstovų, politikų, visuomenininkų, kariuomenės atstovų ir t. t.) suvokimui, kokia

[1] Mažeikis, Gintautas. *Propaganda*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2006; Martišius, Mantas. *(Ne)akivaizdus karas: nagrinėjant informacinį karą*. Vilnius: Versus aureus, 2010; taip pat Martišius, Mantas. *Atsargiai – propaganda*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2022; Denisenko, Viktor. *Propagandos apsupty*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2021. Yra ir nemažai verstinės literatūros, tai visų pirma Bernays, Edward L. *Propaganda*. Vilnius: Kitos knygos, 2021; Pörsti, Joonas. *Propagandos kerai*. Vilnius: Sofoklis, 2020. Be jokios abejonės, tai tik keletas ryškesnių leidinių apie propagandą ir jos panaudojimą.

sudėtinga ir dinamiška yra informacinio karo struktūra, kaip svarbu yra tinkamai ir adekvačiai reaguoti į tokias informacines atakas. Visa tai naudinga tobulinant ir pritaikant šiuos tyrimų rezultatus propagandai ir dezinformacijai aptikti. Labai reikšminga galima šios knygos įtaka atsakingiems asmenims priimant sprendimus informacinio kariavimo klausimais. Pagaliau suinteresuoti asmenys knygoje gali atrasti tą instrumentarijų, kuris dabar reikalingas kovojant su priešiška propaganda, negatyvių naratyvų diegimu Lietuvos visuomenės sąmonėje.

Knygoje išsamiai išanalizuoti ir suklasifikuoti propagandos metodai, pateikti komentarai apie juos. Tai leidžia pamatyti didžiulį propagandinių instrumentų spektrą ir kartu suvokti, kad priešnuodis negali būti visur vienodas. Reikalingi atitinkami propagandos stabdymo ir situacijos keitimo į pozityviąją pusę instrumentai. Todėl manau, kad monografijoje arba tęstiniuose autorių darbuose svarbu būtų sustiprinti keletą argumentų. Galėtų būti aiškesnis akcentas dėl pozityvios propagandos sistemų kūrimo ir inicijavimo. Nors 7.2 skyriuje atsparumo modelių analizė leidžia numatyti tam tikrus pozityvios propagandos būdus ir veikimo kryptis, o 9.2 skyriuje propagandos proaktyvumo, kritinio mąstymo stiprinimo Lietuvos visuomenėje akcentas yra aiškus, man regis, jis turėtų būti stipresnis.

Aptariant naratyvus, gal reikėtų atskirai pažymėti politinių partijų lauką, išskirti jį iš bendro institucijų lauko kaip ypač lengvai pažeidžiamą terpę. Monografijoje pateikta propagandinių naratyvų analizė yra labai vertinga. Ji atskleidžia pagrindinius priešininko pasitelkiamus istorijos iškraipymo atvejus. Ypač svarbu, kad šioje knygoje autoriai pritaiko algoritmus tam, kad atrastų esminius naratyvų tinklo akcentus (šiuo atveju tai yra nepasitikėjimas institucijomis). Kaip teigiama apibendrinant naratyvų analizę, „propagandos naratyvai priešiškame informaciniame diskurse funkcionuoja ne kaip pavieniai ir atsitiktiniai pasakojimai, bet kaip tarpusavyje susijusi ir hierarchiškai organizuota sistema“ (p. 161). Taigi socialinio poveikio aktualumas tampa išskirtinis ir reikalauja didesnio dėmesio matuojant ir modeliuojant veiksmus.